

विज्ञान निर्भरता नीती

महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती

मध्यवर्ती कार्यालय :- 'तारांगण', कुंदा स्मृती केंद्र, १२, युनायटेड वेस्टर्न बँक कॉलनी, शाहू नगर, गोडोली, सातारा- ४१५००१.
दूरध्वनी : (०२१६२) २२०६५९, मोबाईल: ९४२३८६६५४०. ई-मेल ndabholkar123@gmail.com

राज्य कार्याध्यक्ष संपर्क:- 'भास्कर', ६८, कालीकादेवी नगर, संघमा चौक, गोळीबार टेकडी रस्ता, धुळे-४२४००१.
दूरध्वनी : (०२५६२) २४४२६९, मोबाईल-९४२२७९०६१०, ई-मेल avinashpatilmans@gmail.com

महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती व विवेक वाहीनी आयोजित जोडीदाराची विवेकी निवड- राज्यव्यापी युवा संकल्प अभियान

वैवाहिक जबाबदारीची ओळख

माणसाची खरी जडणघडण त्याच्या कौटुंबिक वातावरणात लहानपणापासून संस्कार रूपाने होत असते. म्हणूनच वैयक्तिक गुणवत्ता व कुटुंबस्वास्थ्य साधण्यासाठी विवाह व कुटुंबसंस्थेचा नव्याने विचार करण्याची वेळ आली आहे. त्यासाठी आजच्या युवक वर्गाला बदलत्या परिस्थितीला सामोरे जाण्यासाठी वैवाहिक जबाबदारीची ओळख वेळीच करून देण्याची नितांत गरज आहे. प्रत्येक पिढीत नव्या जाणिवा निर्माण होत असतात व त्यामुळे नवीन समस्यांना तोंड द्यावे लागते. विशेषतः गेल्या तीस वर्षात कुटुंबीजीवनपद्धती झपाट्याने बदलत चालली आहे. नवीन जीवनमूल्ये मूळ धरू पाहत आहेत. पतीपत्नीच्या एकमेकांच्याबद्दलच्या अपेक्षा, जीवन पद्धतीबद्दलचे दृष्टिकोन व कौटुंबिक भूमिका बदलत चालल्या आहेत.

हे सर्व लक्षात घेता पूर्वीच्या व हल्लीच्या जीवनपद्धतीचा अभ्यास आजच्या तरुणांनी डोळसपणे करून त्याची जाणीवपूर्वक नोंद केली पाहिजे. ही सर्व तयारी विवाहपूर्व कालात म्हणजेच युवावस्थेपासूनच व्हावयास हवी. बदलत्या परिस्थितीला सामोरे जाण्यासाठी आणि स्वतःच्या अपेक्षापूर्तीसाठी स्वतःच आता नव्या वाटा शोधल्या पाहिजेत. ही गरज फक्त शहरापुरतीच मर्यादित नाही. कारण सध्या झपाट्याने होणारे उद्योगीकरण व शहरीकरण, दळणवळणाची वेगवान साधने, वाढता शिक्षण-प्रसार व आधुनिक जीवनपद्धतीची ओळख करून देणारी नवी नवी साधने ह्या सर्वांमुळे नवे नवे विचार व नवे आचार खेडोपाडी पोचण्यास आता फारसा अवधी लागणार नाही. खेड्यातील जीवनपद्धतीतही बदल होण्याची चिन्हे आता लवकरच दिसू लागतील.

पूर्वीची परिस्थिती व जीवनपद्धती

पूर्वी एकत्र कुटुंबपद्धतीत स्त्री-पुरुषांच्या कौटुंबिक निश्चित होत्या अपेक्षाही मर्यादित होत्या. स्त्रियांनी चूलमूल सांभाळायचे. चार भिंतीच्या वातावरणातच सारे जीवन व्यतीत करायचे. तर पुरुषांनी अर्थाजनाबरोबरच घराबाहेरचे सर्व व्यवहार सांभाळायचे.

घरातील ज्येष्ठ कर्त्या पुरुषाचेच वर्चस्व सर्वांना मानावे लागे. इतर कुणालाही मतस्वातंत्र्य किंवा कृतीस्वातंत्र्य नव्हते. विवाह म्हणजे दोन भिन्न लिंगी व्यक्तींना केवळ प्रजोत्पादनासाठी कामजीवनाला दिलेली कायदेशीर संमती. एवढाच त्याचा अर्थ रुढार्थाने घेतला जाई. वाढाळू वयातच मुलामुलींची लग्ने घरातील वडील मंडळी उरकीत. ही सर्व आचारसंहिता वर्षानुवर्ष ठरल्यासारखीच होती. नवविवाहितांना कुटुंबाची जबाबदारी घ्यावी लागत नसे. एवढे नव्हे, तर त्यांच्या लहान मुलांना वाढविण्याची जबाबदारीही वडील मंडळीच पार पाडीत.

आजची बदलती परिस्थिती

अनिवार्य परिस्थितीमुळे तसेच वैयक्तिक स्वातंत्र्याच्या नव्या जाणिवांमुळे विभक्त कुटुंबपद्धती वाढत्या प्रमाणात स्थिरावते आहे. स्त्री-पुरुष नात्यातील स्वातंत्र्य व समतेच्या कल्पनेत होत असलेल्या बदलांमुळे आणि पुरुषाच्या बरोबरीने घराबाहेरील जगात वावरणाऱ्या स्त्रियांच्या वाढत्या प्रमाणामुळे पतिपत्नींना आपआपल्या कौटुंबिक भूमिकेत बदल करावे लागत आहेत. वाढती महागाई, जागेची टंचाई, उच्च शिक्षणासाठी धडपड, वाढती बेकारी व नोकरी-व्यवसायांतील अस्थिरता यामुळे विवाहाची वयोमर्यादा वाढत आहे. आजच्या स्त्री-पुरुषांना संमिश्र समाजात अधिक प्रमाणात वावरावे लागल्यामुळे स्त्री-पुरुषांच्या एकमेकांच्या नात्यात अनेक समस्या निर्माण होत आहेत. पूर्वीच्या काळात कामजीवनाकडे बघण्याचा दृष्टिकोन प्रजोत्पादनापुरता मर्यादित होता व स्त्रीच्या मताला त्यात गौणत्व होते., मध्यंतरीच्या काळात तर ह्या विषयावर बोलणे सुद्धा निषिद्धा होते. आता कामजीवनाकडे बघण्याचा दृष्टिकोन बदलत चालला आहे. कामजीवन हे नैसर्गिक आहे हा विचार आता मान्य व्हायला लागला आहे. एवढेच नव्हे तर ते सुंदर, निकोप व जबाबदार असायला हवे, त्यात जबरदस्ती व अज्ञानाला स्थान असू नये. हाही विचार आता बळावत आहे.

वर स्पष्ट केलेल्या परिस्थितीत वावरणाऱ्या तरुणांच्या मनात विवाहामुळे येणाऱ्या जबाबदाऱ्या आपण पेलू शकू का? आर्थिक बोजा उचलू शकू का? असे विचार मनात येत आहेत. स्वातंत्र्य, समता ह्या कल्पनेने भारावलेली आजची स्त्री आपल्यावर हुकुमत तर गाजवणार नाही ना? अशीही भीती काही तरुण बाळगून आहेत. आजच्या तरुणींना

विवाहानंतर येणाऱ्या चूल व मूल ह्या स्वाभाविक जबाबदारीमुळे आपल्याला बंदिस्त घट्ट्यातले जीवन जगावे लागेल की काय, ह्याची काळजी वाटते. विवाहामुळे पुरुषाला वैयक्तिक पातळीवर जेवढा त्याग करावा लागतो, त्यापेक्षा जास्त त्याग स्त्रीला करावा लागत असल्यामुळे त्यांच्या वैयक्तिक स्वातंत्र्यवर जास्त बंधने पडतील, याची जाण आजच्या तरुणींना आली आहे. आपला पती प्रियकर असावा, तो खऱ्या अर्थाने जीवनाचा साथीदार असावा, अशा कल्पनेने भारावलेल्या स्त्रीला आपली अपेक्षापूर्ती होईल का, ह्याबद्दल मनात शंका आहे. आपण नोकरी-व्यवसाय करित असलो आणि विवाहानंतर परिस्थितीमुळे किंवा हौसेपायी तो चालू ठेवणार असलो तर आपल्या पतीने आपल्या घरादाराची जबाबदारी पार पाडण्यासाठी स्वेच्छेने व समंजसपणे साथ द्यावी, अशी अपेक्षा आजची तरुणी करित आहे. असे अनेक विचार तरुणतरुणींच्या मनात घोळत आहेत, हे विचार त्यांना सतावीत आहेत.

विवाह का आणि कशासाठी करायचा?

विवाह हा लैंगिक समाधानासाठी व प्रजोत्पदनासाठी केला जातो, हे सांगायची आवश्यकता नाही, ते रुढार्थाने ठाऊकच असते, परंतु त्यांच्या जोडीला विवाहाची अनेकविध कारणे व उद्दिष्टे असतात, हे लक्षात घेतले पाहिजे. त्यांच्या पूर्तिसाठी आपल्या स्वतःच्या वैवाहिक जीवनाबद्दलच्या अपेक्षा, गरजा, भूमिका स्वतःलाच अगोदर स्पष्ट व्हायला हव्यात. त्याचा विचार उघडपणे केला पाहिजे. त्याबाबत मोकळेपणाने आपापसात व वडीलधाऱ्यांशी चर्चा केली, तरच विवाहाबद्दलचे निर्णय स्वतःला जबाबदारीने घेता येतील. प्रत्येकाच्या वैवाहिक जीवनात मतभेद-समस्या-संघर्ष येतातच, पण ते कसे सोडविले जातात, तसेच वैवाहिक जीवन सुखी-समाधानी होण्यासाठी स्वतःमध्ये व जोडीदारामध्ये कमीत कमी कोणते गुण आवश्यक आहेत, वैवाहिक जीवनात कोणत्या जबाबदाऱ्या असतात, ह्या सर्वांची माहिती विवाहपूर्व काळातच मिळायला हवी. तसेच निकोप, जबाबदार असे शास्त्रीय लैंगिक ज्ञानही तरुण-तरुणींनी योग्य वेळी मिळवले पाहिजे.

विवाहाची अनेकविध कारणे-

अ) नकारात्मक पार्श्वभूमीवर आधारित असलेली कारणे-

१) एकटेपणाला कंटाळून त्यातून सुटका व्हावी, म्हणून.

- २) एकदा वेळ निघून गेली, तर पुढे आपणास कोणी विचारणार नाही, नंतर स्थळ सांगून येणार नाही, म्हणून.
- ३) वैयक्तिक शारीरिक आकर्षण वाटले, म्हणून.
- ४) केवळ आईवडिलांच्या इच्छेखातर, त्यांच्या समाधानासाठी, किंवा त्यांना मदतीला घरात माणूस हवे, म्हणून
- ५) दुसऱ्यावर स्वामित्व गाजविण्याच्या प्रवृत्तीतून.
- ६) विवाहानंतर सारे काही सुधारेल, वैयक्तिक व परिस्थितिजन्य कौटुंबिक प्रश्न आपोआप सुटतील, ह्य आशेवर.
- ७) विवाहपूर्व जीवनातील सहवासात मैत्रीणीला अवांच्छित गर्भधारण झाली असेल, तर एकाच कारणाकरिता (केवळ जबाबदारी निभावण्याच्या भावनेने), किंवा त्या परिस्थितीमुळे आलेल्या कौटुंबिक सामाजिक दबावापोटी.
- ८) उपकारकर्त्यांच्या भावनेतून, एखाद्या व्यक्ती विषयी सहानुभूति किंवा किव वाटली म्हणून.

अशा नकारात्मक कारणांकरता केलेले विवाह अपेक्षा भंग करणारे ठरतात हे लक्षात ठेवले पाहिजे.

ब) सकारात्मक कारणांच्या पायावर आधारलेले विवाह-

विधायक स्वरूपाची ही काही कारणे बघा.

१. खऱ्या अर्थाने मैत्रीसाठी, सहचर मिळवण्यासाठी.
२. एकमेकांच्या जीवनातील सुखदुःखात सहभागी होऊन, आधार देऊन, एकमेकांच्या गरजा भागविण्यासाठी, अपेक्षा पुऱ्या करण्यासाठी.
३. वैवाहिक जीवनात लैंगिक सुखाला महत्त्व आहे. म्हणूनच त्यातील सौंदर्य व पारस्परिकता जाणून.
४. मुलाबाळांसह सुखी व समृद्ध जीवन जगण्याच्या दृष्टीने-

अशा प्रकारच्या विधायक कारणांसाठी केलेले विवाह हे सर्वसाधारणपणे स्थिर व सुखी ठरतात.

यशस्वी होण्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या काही गोष्टी -

- १) दुसऱ्याला समजून घेणे, जुळवून घेण्याची तयारी असणे. आपल्या मताबद्दल हटवादी नसणे.
- २) तडजोडीला तयारी असणे, अर्थात तडजोड दोन्ही बाजूंनी हवी. एकतर्फीच त्याग नको.
- ३) स्वतःच्या भावनांना आवर घालणे. स्वतःमध्ये भावनिक स्थिरता असणे जरूरीचे आहे. शीघ्रकोपी असणे हे फक्त दुसऱ्यालाच नव्हे, तर स्वतःलाही तापदायक ठरू शकते.
- ४) एकमेकांशी संवाद साधण्याची कला हस्तगत करणे, परस्परांचे म्हणणे शांतपणे ऐकून घेऊन त्यावर विचारपूर्वक, पूर्वग्रहदूषित न होता, मत बनविणे.
- ५) वैवाहिक जीवनात येणारे अनेकविध प्रश्न व समस्या जाणून ते धीराने व कौशल्याने सोडविण्याचे ज्ञान व कला प्राप्त करून घेणे.

वैवाहिक जीवन सुखी व समाधानी होण्याकरता काही स्वभावविशेष आवश्यक आहेत. त्यासाठी आपल्या मनाची जडणघडण लहानणापासूनच हेतुपूर्वक व्हावयास हवी.

उदा

- १) प्रेम, समंजसपणा, दुसऱ्याची काळजी वाटण्याची वृत्ती ह्यांमुळे दोन व्यक्तिंमध्ये बांधिलकी व जवळीक निर्माण होण्यास मदत होईल,
- २) विनोदबुद्धी असणे, खिलाडूपणा जोपासणे.
- ३) संवाद साधण्यासाठी स्वतःबोलके होणे दुसऱ्याला बोलके करणे.
- ४) खऱ्या जीवनपूर्तीसाठी अनेक क्षेत्रात रस पाहिजे. अनेक कलांचा आस्वाद घेता आला पाहिजे हे महत्वाचे आहे.
- ५) दुसऱ्याच्या कलेबद्दल आस्था असणे व विचारप्रणालीबद्दल आदर असणे महत्त्वाचे आहे. एक स्वतंत्र व्यक्ती म्हणून परस्परांचे अस्तित्व टिकविणे आवश्यक आहे.
- ६) दोघांना मिळून आनंद घेता येईल, असा समान मित्रपरिवार असणे हे जसे हिताचे

आहे, तसेच स्वतंत्रपणे प्रत्येकाचा असा मित्रपरिवार असणे हेही तितकेच आवश्यक आहे.

- ७) परस्परांवर सतत विसंबून राहता येईल, असे एकमेकांमधील विश्वसनीय नाते हवे, दोघांनाही एकमेकांच्या सहवासात विसावता आले पाहिजे. त्या बरोबरच आत्मनिर्भरतेचीही आवश्यकता आहे.
- ८) एकमेकांचे दोष जाणीवपूर्वक समजून/समजावून घेऊन त्याबद्दल नंतर कटकट न करता उखाळ्या पाखाळ्या न काढता समजून नि सांभाळून घेणे.
- ९) लैंगिक जीवनाबद्दल स्पष्ट कल्पना असणे. लैंगिक जीवन हे परस्परांच्या आनंदासाठी असते, ही भावना जोपासणे.
- १०) आपले ज्ञान, अनुभव, कौशल्य ह्यांत एकमेकांना सहभागी करून घेण्याची इच्छा असणे.

वैवाहिक जीवन सुखी होण्यासाठी स्वतःमध्ये व दोघांमध्ये कोणते स्वभावविशेष असावे, हे आपण बघितले. आता वैवाहिक जीवनाची घडी बिघडवणारी, उद्ध्वस्त करणारी परिस्थिती नि कारणेही अभ्यासिली पाहिजेत.

वैवाहिक जीवन उद्ध्वस्त का होते?

- १) सोयीसाठी केलेले विवाह. उद. लैंगिक, कौटुंबिक, सामाजिक व राजकीय किंवा अशा एकाला महत्त्व देऊन केलेले विवाह
- २) आर्थिक व्यवहारातील मतभेद व तणाव.
- ३) माहेर-सासर ह्यांमधील दुरावा, संघर्ष, खोट्या प्रतिष्ठेपायी केली जाणारी कृती.
- ४) व्यसने-दारू, जुगार, मादक पदार्थ सेवन, मारझोडीची सवय.
- ५) तडजोड करण्याच्या वृत्तीचा अभाव किंवा एकतर्फी तडजोडी अपेक्षा.
- ६) जोडीदाराकडून अवास्तव अपेक्षा बाळगणे.
- ७) दुसऱ्यास साधेसुधे मतस्वातंत्र्य व कृतिस्वातंत्र्य न देणे.
- ८) कौटुंबिक व्यवहारातील काही महत्त्वाच्या मुद्द्यांवर तीव्र मतभेद असणे. उदा.
अ) आर्थिक नियोजन.

ब) कुटुंब-नियोजन.

क) सवडीचा वेळ कसा घालवायचा.

ड) घरासाठी किती वेळ द्यावा, यासंबंधी मतभेद असणे.

तत्त्वबोध हे विसरून चालणार नाही. वादविवादाला चर्चेचे स्वरूप रहावे, त्याचे चिडचिडीत रूपांतर न होण्याची खबरदारी घेणे ही एक कला आहे. ते एक प्रगल्भतेचे लक्षण आहे. वादविवादातून द्वेष, मत्सर, हेवादावा सुरू न होण्याची काळजी घेतली पाहिजे.

भांडण्याची कला

मतभेद जाणून घेण्याचे व मतभेद दर्शविण्याचे सुद्धा एक शास्त्र आहे त्यात कला आहे. ते कौशल्य साधण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.

- १) मतभेद फारकाळ मनात दडवून, दडपून ठेवू नये. संकोचाने, भीतीने आपली मते, अपेक्षा वेळीच बोलल्या जात नाहीत, त्यामुळे मनावरील दडपण वाढते, त्याचा ताण पुढे असह्य झाला, की भडका उडतो.
- २) आपल्याला काय आवडते, नावडते, परवडते, काय हवे-नको हे मोजक्या, स्पष्ट शब्दांत शांतपणे मांडावे.
- ३) मुद्याला धरून बोलवे. विषयाला नको ते फोटे फोडू नयेत व आवज चढवू नये.
- ४) आपल्यापुढे निर्माण झालेल्या प्रश्नावर, मुद्यांवर भांडावे, त्याचा राग व्यक्तिकर नको.
- ५) इतर नातेवाईकांना, शेजाऱ्यांना, मित्रांना, बघ्यांना आपल्या वादात ओढू नये.
- ६) भांडताना व्यक्तिगत व परिस्थितीची पार्श्वभूमी लक्षात घेतली पाहिजे.
- ७) शब्दावर नियंत्रण ठेवणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. तितकेच ते अवघड ही आहे. आरडाओरडा न करता अशा वेळी सावकाश, हळू बोलण्याची कला साधता आली पाहिजे.
- ८) कित्येक वेळाभांडणातून व वादविवादातून आपली मते आपल्याला सुद्धा स्पष्ट होऊ लागतात, एकमेकांबद्दलचे पूर्वग्रह दूर होतात. मने साफ होतात व दोघांनाही खूप शिकायला मिळते. भांडणे संपल्यावर लहानथोर, स्त्री-पुरुष असा वैयक्तिक प्रतिष्ठेचा

प्रश्न न करता सलोख्याचे वातावरण निर्माण करण्याचे कौशल्य जमले पहिजे.

संघर्ष सोडविण्याकरता सध्या वापरले जाणारे मार्ग

- १) दुर्लक्ष करणे, अलिप्तता स्वीकारणे.
- २) शरणागती पत्करणे.
- ३) आपलेच म्हणणे अरेरावीपणाने, अधिकाराच्या भूमिकेतून जोरजोरात मांडणे व निरुत्तर करणे.
- ४) संतापून डोक्यात राग घालून आदळ-आपट करून दुसऱ्यास गप्प बसविणे.
- ५) आपली बाजू मांडता येत नाही, ती पडती आहे, म्हणून किंवा आपले ज्ञान व कौशल्य कमी पडते, हे वेळीच ओळखून आपले पाऊल मागे घेणे.
- ६) शांतपणे, धीराने, समंजसपणे एकमेकांचे म्हणणे ऐकून घेणे. विषय थट्टेवारी न नेता विचारपूर्वक आपलेपणाने एकमेकांना आपली बाजू मांडण्यास सवड देऊन खोट्या प्रतिष्ठेला बळी न पडता दोघांनी सुखाचा असा एक सर्वसाधारण मार्ग शोधणे.

नेहमीच्या जीवनात स्वतःच्या सगेसोयऱ्यांच्या नि शेजाऱ्यांच्या घरोघरी केव्हा तरी मतभेदांचे रुपांतर भांडणात किंवा संघर्षात प्रदर्शित होत असते. त्याकडे नुसते कुतूहलाने न पाहता किंवा त्यांच्या संसारात लुडबूड न करता त्या प्रसंगाचा डोळस वृत्तीने, वस्तुनिष्ठ होऊन त्रयस्थानाच्या भूमिकेतून अभ्यास केला पाहिजे. संघर्ष कसे हाताळले जातात, सोडविले जातात, त्याची मूळ कारण परंपरा कोणती, त्याचा शोध घेण्याची वृत्ती जोपासली पाहिजे, कथा-कादंबऱ्यांतून चित्रपट व नाट्यसृष्टीतून आपल्या विचाराला भरपूर खाद्य मिळू शकते. ह्या संघर्ष सोडविण्याच्या विविध पद्धतीमुळे तात्कालिक व दूरगामी परिणाम कुणाकुणावर, कशाप्रकारे किंवा किती तीव्रतेने होतात, त्या सर्वांची परिणती कशात होते, कुणावर अन्याय होतो, कुणाचे व कसे गैरसमज होतात, हे सर्व तपासून घेता आले पाहिजे. त्यातून खूपसे काही शिकायला मिळू शकेल. संघर्ष सोडविण्याचे मार्ग बदलले असते, तर त्यातून हितावह असे काही निष्पन्न झाले असते का, ह्याचा विचार केला पाहिजे. अशा प्रसंगांची चर्चा वस्तुनिष्ठ वृत्तीने आपल्या वडीलधाऱ्यांशी, आपल्या मित्रपरिवारात सद्दहेतूने, बुद्धीपुरस्पर केली गेली,

तर ती खात्रीने स्वतःच्या मतात मार्गदर्शक म्हणून उपयोगी पडेल. अशा चर्चेतून इतरांची मते अजमावता येतात. आपली मते स्वतःलाही जास्त स्पष्ट होतात. त्यातून ज्ञान, अनुभव कौशल्य पदरी येईल व तीच अनुभवाची शिदोरी भावी जीवनात, अनेक प्रश्नांना, समस्यांना सामोरे जात असतातना उपयोगी पडेल.

बदलत्या कौटुंबिक भूमिका

आजच्या परिस्थितीत काही स्त्रियांना विवाहाचे अगोदरही अर्थाजन करण्याची जरूरी भासते. त्या नोकरी करतात. विवाहानंतर नोकरी चालू ठेवली किंवा विवाहापूर्वी चालू असलेले शिक्षण-संशोधन पुढे चालू ठेवले, तर त्यांच्या अंगावर दुहेरी जबाबदारी पडते. कित्येक वेळा करीअरसाठी, वेळ जाण्याचे साधन म्हणून, हौसेसाठी समाजकार्य किंवा राजकीय क्षेत्रातील कार्य करण्याची सुशिक्षित स्त्रीची इच्छाही असते. अशा वेळी घरातील जबाबदाऱ्याही तिला संपूर्णपणे पेलव्या लागतात. त्यामुळे तिच्यावर शारीरिक व मानसिक ताणही येऊ शकतो.

सद्यःपरिस्थितीत विभक्त कुटुंबातील जीवनात ही अडचणी खूप भासते. मदतीला माणसे मिळण्याची अडचण दिवसेंदिवस जाणवू लागली आहे. अशा परिस्थितीत व पती पत्नी दोघांनीही अनेकविध जबाबदाऱ्या घेण्याची तयारी दाखविली पाहिजे. आळीपाळीने घरच्या जबाबदाऱ्या पुरुषानेही स्वीकारल्या पाहिजेत.

हे सर्व चित्र डोळ्यांपुढे ठेवून आपल्या युवकवर्गाने लहाणपणापासूनच सर्व जबाबदाऱ्या पार पाडण्याचे ज्ञान व कौशल्य मिळविले पाहिजे. आता दोघांनीही घरकामात निष्णात व्हावयास हवे. एवढेच नव्हे, तर त्याची मानसिक तयारीही पुरुषाने केली पाहिजे. संमिश्र समाजात वावरण्याचे, त्यातील अडचणींना धिटाईने सामोरे जाण्याचे, पुरुषवर्गाची पारख करण्याचे शिक्षण आता तरुणींनी घेतले पाहिजे. बाहेरच्या जगात आपल्याला कुणी फसवत तर नाही ना? परिस्थितीचा गैरफायदा तर कुणी उठवत तर नाही ना? ह्याचे ज्ञान आपल्या घराबाहेर वावरणाऱ्या स्त्रियांना घेणे आवश्यक आहे. आईवडिलांची आपल्या मुलामुलींना वाढविण्याची पद्धत अजूनही जुनाट आहे. नव्या परिस्थितीला तोंड देण्यासाठी अजूनही ते मुलामुलींना समान पद्धतीचे शिक्षण देताना दिसत नाहीत. तरी आजच्या

युवकवर्गाचे आपण होऊन बदलत्या परिस्थितीला तोंड देण्यासाठी कुटुंबजीवनातील अनेकविध भूमिकांची शिदोरी लहानपणापासूनच घेणे आवश्यक आहे. याबाबतीत स्त्री व पुरुष असा भेदभाव आता करून चालणार नाही व भारणार तर नाहीच नाही.

नियोजित पालकत्वाचा विचार

सुशिक्षित समाजात वधू-वरांनी विवाहाची तारीख ठरविताना, मधुचंद्राचे ठिकाण व तारीख ठरविलेली असते. विवाहानंतरच्या काही महिन्यात पत्नी गरोदर राहिली, की मग मात्र आम्हाला आताच नको होते असा विचार त्यांना सुचतो. आपल्याला अपत्य केव्हा होऊ द्यायचे, ह्याचा विचार व योजना त्यांच्या जवळ नसतेच. आता हे बदलावयास हवे. आपले विचार अगोदरच ठरवले पाहिजेत. पतिपत्नींनी वेळ, सवड मिळाल्याबरोबरच दोघांनी मोकळेपणी विचार करून ह्याबद्दल निर्णय अगोदरच घेतला पाहिजे. या बाबतीत तज्ञांचे मार्गदर्शन घेऊन निर्णय घेणे अधिक चांगले.

शेवटी थोडक्यात असं म्हणतां येईल की माणसं लग्न करतात ते कोणावर तरी प्रेम करता यावं, आपलं कुणीतरी विश्वासाचं, प्रेमाचं असावं म्हणून. त्या कुणासाठी तरी कष्ट करण्यात, त्याग करण्यात, एकमेकांवर निष्ठा ठेवून परस्परांच्या सुखात तसच दुःखातही सहभागी होण्यातही आनंद असतो. हे जाणवल्यामुळे दोन व्यक्ती गुण्यागोविंदाने नांदू शकतील, वाढू शकतील, सुखावू शकतील आणि विासावूही शकतील अशा प्रकारचीच विवाहसंस्था-कुटुंबसंस्था असावी अशी आजच्या युवकांची व युवतींची अपेक्षा आहे. त्याविषयी त्यांना सुजाण भान आलेलं आहे. ते त्यांनी जपलं पाहिजे-वृद्धिंगत केलं पाहिजे. या वाटचालीत आजूबाजूच्या मंडळींच्या वर्तनाच्या सजग निरीक्षणाची-कसं वागावं, कसं वागू नये हे कळण्यासाठी त्यांना मदत होऊ शकेल.

-अविनाश पाटील,

राज्य कार्याध्यक्ष,

महाराष्ट्र अंनिस.